

Tímár Máté: Búvár

Március első napjaiban még kemény legény volt a tél, mintha február utolsó napja – a négyévenként visszaszégnykező, tékozló fiú – vastag, fehér gyapjútakaróval, ezüstös zuzzal, s facsikorgató hidegséggel engesztelte volna a világot, hunyjon szemet megbízhatatlansága felett. S lám, az ősoleg turpisság ezúttal is gyümölcsöt termett néki. A nap megbocsátóan nevetett, s bár hideg volt ez a nevetés, és kegyetlen, mint a hóhérek, ha akasztás közben tréfa jut az eszébe, nevetés volt mégis, elöntött tarlókat, réteket, tükörré hazudta az ablaküvegeket, a Körös sima jegét, s úgy csillogott a fagyos hótakaró gyémántszemlein, hogy belékáprázott a szem.

Pedig Pál napja, a télforduló, hamari szép tavaszt ígért. Megmutatta árnyékát a medvének, elhitette véle, hogy bűdös a barlang, s jobban teszi, ha cammogva csöszködik az erdőt addig a néhány napig, míg a tél talmi dicsősége véget ér.

- Pál, ha nem, talál, csinál! - bölcsködte Bucsa sógor, miközben az Óhátai munkacsapat többi tagjaival befogott, hogy a kosárfonó brigádnak fűzfavesszőt hozzon a Körös árteréből. – Jobban tudja a medve, milyen lesz március, mint a világ összes rádiója.

Balogh Vince bácsi, meg a többi idősebbek ráhelyeselték, de a fiatalság csak nevetett...

- Ánti mese ez, Lajos bátyám – kiáltotta oda Buza Misa az istráanggal a kezében. – A Görgényi havasokban borus lehetett Pál napja, itt pedig sohasem élt medve. A Földművelésügyi minisztériumban sem árulnak. Vagy maga találkozott véle?

- Mindennap, szövetkezeti tag az – tromfolt Bucsa, a mindenki sógora, s a kovácsműhely felé mutatott, ahonnan olyan vidám kalapácscsengetés hallatszott, mint amikor nászvacsorákon üres poháron késheggyel kocogtat csendet a násznagy. - Ott jön, ni, Medvegy Gyuri kartársunk...

Valóban rikkant a havat Körösmart község egyetlen szlovákja, aki a többi Medvegyekre hagyatkozta Szarvast a világ legnyelvesebb asszonyáért, de mire odaért volna, már nem érte meg a tréfa folytatását. Az Óhátai Mátyás Rigója – amit Vendel, a bátyja fogott a szán elé – meglátta a központépületből kilépő gazdáját, táncolni kezdett, örömeiben, s néhányat nyerített is, mintha hívta volna. Bucsa sógor menten feledte Medvegyet, a medvét, az istrángot a hóba ejtette, és körbeszaladt az udvaron.

- Nyihahahaha, nyihahahaha – nyerített, tempózta a futást, s még ki is rúgott néhányat, mint az istálló csődör jártatáskor. – Nyihahahaha. nyiha... Aztán visszaszégnykezett a szánhoz, leemelte gőzölgő ősz fejről a kucsmát, zsebkendővel törülgette izzadt homlokát, és riadtan körülnézett.

- Nem tudom, miért, olyan jó kedvem van máma, emberek, mintha a vesztemet érezném. Vagy talán szellőzködne a véreemben a tavasz?

Senki sem nevetett, inkább furcsállva nézték. Oláh Jani még a tenyerét is elhúzkodta néhányszor a homloka előtt, s Balogh Vince bácsi halkán az Óháti Vendel fülébe súgta...

-Szegény Lajos koma. Úgy látszik, mégis igaz. Elitta az eszét...

A szánsor farolva indult a sikoltozó havon, a Búza Misa Pejkója nyakában csilingelt a csengő, a porhó ezüsfátyola finoman lengett a bejáróút két oldalán, s a központ előtt álldogáló elnököt, Pelyva Miklós bognár –párttitkárt, a kis Szeles agronómust, meg Óháti Mátyást sorba köszöntötték a kocsisok.

- Jó reggelt, jó reggelt, mint közönségesen. – Csak Bucsa sógor nem fért a bőrébe megint.

- Ugye István öcsém nem tilalmazza a magyar alkotmány, hogy Bucsa Lajos nyerítsen, ha jólesik neki? – kiáltotta oda Bálint István elnöknek. – Nem teszen kárt véle... – s azzal megsuhogtatta az ostort, rándított a lovak száján és a faroló szán úgy repítette, mintha a végtelen tenger fehér tajtékján motorcsolnakon úszott volna. Messze elkerülte a többieket, ungon – berken át rövidítette az útját, s a vastag levegőben százszorozódva reszketett a rikoltozása...

-Nyihahahahaha, nyihahahahaha, nyiha...

Az elnök szomorúan nézett utána, s amikor társaihoz fordult, a hangját is aláhullóva tette ez a szomorúság.

- Elmegyünk hozzájuk, körülnézünk. Beszélgetünk a feleségével, s azután elviszem Gyulára, megvizsgáltatom az elmeorvosokkal.

Mit lehet erre felelni? Egymásra néztek mind a négyen, s elindultak maradós léptekkel, melyek alatt úgy sírt a fagyos hó, mintha ő is sajnálta volna Bucsa sógort...

Minden jel arról árulkodott, hogy Kőrösmart legvidámabb embere, a „közsógora” megháborodott, s ez nem okozott kisebb feltűnést, mintha kiáradott volna a folyó. Miért éppen Bucsa sógor? Hát nincs elég búskomor, befeléfordult ember, családját verő, tolvaj, közkolonca, akitől népünnepp lenne megszabadulni? Ez az ártatlan ingyenbohóc negyven éve két kézzel szórja a mosolyt, kimondja a kínos igazságokat, soha senkit se bántott, a családját részegen is felnevelte, kicsi vagyont gyűjtött, és sose látta szomorúnak senki. Hát van igazság a földön?

András – nap táján kezdődött a dolog, amikor a kis agronómus törzskönyvbe vette a nyár végén bevitt lovakat, s őt is megkérdezte, mint mindenkit...

- Mondja Lajos bátyám, mikor volt utoljára csikója a Vilmának?

Bucsa zavarba jött, mint a tetten ért tolvaj. Elpirult, szavai összekuszálódtak, lesütötte a szemét.

- Mikor, öcsém? Várjál... - Számolt az ujjain, majd megrázta a fejét.

- Három éve, vagy négy, nem is tudom... Beteg volt, s azután nem fogott többet...

Kis Szeles nem firtatta volna tovább a dolgot, hiszen Bucsa sógor még tréfából sem hazudik sohasem, Sovány János, a szomszédja odaszólt a várakozó új tagok válla fölött...

- Kihagy a fejed, komám? Gyenge csikós volt a Vilmád, két éve lesz, második kapáláskor. Egymás mellett ekéztük a kukoricát. Még nevettük is, hogy kis csődöröd milyen cikázást csapott a Csinosom kancacsikájával. Olyan volt az, mintha agyagból gyúrták volna.

Bucsa sógor egyre a földet fúrta a tekintetével, az ádámcsutkája le – feljárt, mint a bányafelvonó, nyögést vitt, sóhajt hozott, s tízszer is megjárta az útját, mire beleszállott az első szó...

- Vélekszek én is... Azaz... Szóval, megdöglött az a csikó... Elástam a diófa alá... Azóta meg meddő a Vilma...

Kis Szeles beírta a Vilma neve után, hogy meddő, s nyilván mindenki feledi az ügyet – azon sem ütközik meg senki, hogy Bucsa levegőbe veszi a szomszédját, hiszen Sovány János a saját árnyékában is megbotló, összeférhetetlen ember – ha forgalomba nem jön a nyihaha, a lóváváltozás, ami játék tíz éven alul, gyanús őszbecsavarodott fejjel...

A tréfa, tréfa egyszer, másodszor még ismételhető, harmadszorra unalmassá válik, de örökké nem fúj egy nótát jóagyú ember. Különösen nem úgy, mint legutóbb is...

Képviselők, szovjet vendégek látogatták a szövetkezetet, kérdeztek ezt, azt, látszólag meg is voltak elégedve, amikor Bucsa sógor teleszájjal beléfújta a liszteszákba.

-Kak gyeló, tovaris? – kérdezte az egyik, nagybajszos kubáni kolhozelnök, s a füléig szaladt a szája örömében, mert a „közsógor” éghetetlenül zagyva lágernyelven, de mégiscsak oroszul felelt...

-Nyicsevó, karasó... Ja bil pleni... Jeketyerinburgba... Nekem... minya... szeretóm... Dasenka...

A kozák megölelgette Bucsát, cigarettával kínálta, kérdezte mi, hogyan, s már együtt álltak a filmgép előtt, amikor a Búza Misa Dajkája hívta a csikóját, és Bucsa nyihaházva körülmérte az udvart. Elinalt a vendég, maradt a szégyen...

Kár érte, elitta az értelmét, s méghozzá ragályos lehet a nyavalyája, mert a szomszédjai is furcsákká válnak rendre. Azt állítják, olyankor futkos az udvarán, ha lovaskocsi halad az országúton, s a tisztaszobájukból mintha csődörnyihogás hallatszódna ilyenkor... De hát ez képtelenség...

A négy magábaszállott ember lépkedett. Ropogott, suhogott a hó, mint a keményített alsónemű, a nap korcsolyázott a páncélján, az orron át távozó levegő egyre előre szállott, akár a cigarettafüst, s a négy szótlannal fülelő nyúl ágaskodott szemközt, orra előtt mozgatva első lábait, mintha fület mutatna nekik. De a négy embert nem érdekelte most a tél, csak Bucsa sógor...

Mégis borzasztó – gondolta Óhádi Mátyás munkacsapatvezető. – Inkább aludna el, és sose ébredne fel szegény...

Rémisztő gyermekkori emlék villant az emlékezetébe. Az apja egyszer Örménykútra vitte csődörös Komlósiekhoz, és a tornácon, a vasketrecben meglátta az örült gazdát. Cafatokban lógott róla a ruha, koszos, ételmaradékkal szennyezett, őszes szakálla a nyakát is elfedte, s már a bejáróútra is kiért a bűze. Hetekig felőle álmodott... Ez a sors várna Bucsára is? Jó ember, az árnyéka is humor. Nyihaházik? Más lop, kerüli a munkát, és mégsem...

- Eh – leszegte a fejét. – Mindig küld valamit az ördög, amikor már egyenesen járna az ember. Megszervezték a vesszőfonó brigádot. Tavaszra ötven hold cirkot vetnek seprűnek. Az egység harmincötöt ért. Benne is elalszik lassan a mintagazda-tegnap. És tessék itt ez a nyihahahaha...

A kis agronómus dudorászott, fűrgén, peckesen emelgette formás birgericsizmáit, s Dinnye Olgára gondolt. Csak mellékesen sajnálta Bucsát. A párttitkár előadásra készülgetett. Az alkoholizmus ellen, s íme, helybejött a példa. Kár ezért a Lajos bácsiért. Tizenkilencben vörös volt, s ha veszett is – ahogy mondja – pártonkívüli katolikusnak, inkább ötven ellenség bolondult volna meg helyette. Augusztus óta kétszáz egységet teljesített... Az elnök ereszkedett legmélyebbre önmagába...

Amikor Balogh Vince bácsi után Repcéékhez állították kanásznak, hónapra reá elszőkött, nem bírta tovább. A fiatal gazda úgy szólította: Te nyálás, a kisbéres – gyengeelméjű volt a szerencsétlen – éjszaka maga mellé kényszerítette, ocsmánykodott véle, s az eledelt is elette előle. A harmattól kirepedezett a lába, rálépett a tehén is. Elszőkött. Sántikálva vonszolta esettségét az országút árkában, s amikor az éjszaka a nyakába szakadt, úgy érezte, vége, nincs tovább. És akkor mellétántorgott az árokba ez a Bucsa sógor. Kifaggatta. – Olyan ocsmány ez a világ fiam – mondta – hogy csak részegen tudom elviselni. Kézenfogta, a tanyájára vezette. A felesége, Neszte néni meleg vízben mosta a lábát, írsvajjal kenegette. Új gazdát szereztek. Az édesanyja, a beteges özvegyasszony meg sem tudta a szégyent, csak ősszel.... és most ő, ezt a Lajos bácsit? Elgondolni is fáj...

Féldülönyire látszott már a Bucsa sógor tanyája, s a kutyája máris csaholt. A bejáróútján fűvesszővel rakott szán fordult az udvarára, úgy látszik szagot kapott, s megelőzte őket az öreg. Ledobta az istrángot, betakargatta a lovakat, és bement a házba.

- Halljátok – Óhádi Mátyás szemközt fordult a társaival – én felelek érte. Mondjuk azt, hogy farsangolni jöttünk. Hazudok helyettetek, pedig nem szokásom... Hogy mondanánk meg az igazat? – Lehajtotta a fejét, erősebb érvet keresett... – Kévébe vagyunk kötve, mint a búzaszálak. A föld is egy alattunk. Tehet róla az, akibe belécsik az üszög? Elfér, a többi között... Akkora felelősség kövült a vonásaiban, hogy láttán egymásra nézett a párttitkár, meg az elnök, kis Szeles pedig hátralepett egy lépést.

- A borjúnevelőbe éjjeliőr kell úgyis – mondta csendesen. – Kovács bácsit szélütés érte. Ott nyihaházhat...

- Nem bánom – hagyta rá az elnök, de Óhádi Mátyás visszavette a szavát.

- Együtt léptünk be tizenöten. Tizennégy ember akkor is elbírja a tizenötödiket, ha csak malmozik a hasán. De ez úgy dolgozik, hogy nézni is jólesik. Kezeskedek érte...

A párttitkár elmosolyodott...

-A csendes bolond nem is bolond, úgy mondják. De gyerünk, mert elmúlik a farsang...

A csendes bolond vasvillával várta őket...

- Mit akartok? – hörögte. Kialvatlan szemeit elöntötte a vér. – Minek jöttetek ide? Ki volt értetek?

A Vilma kanca nyugtalanul dobogott a fűzfakévszán előtt. Ösztönébe sejtett: Itthon van, s mégsem vezetik az istállóba.... Ismerős szagok, színek, amire az első szobából éles csikóhang felelt mely végül csődör-röhögéssé halkult...

Bucsa sógor eldobta a vasvillát, és vágótában mérte az udvart.

-Nyihahahaha, nyihahahaha. – nyerített, majd kirúgva vágózott tovább, de a szája már nem emberi nyelven beszélt. – Olyan visszhangot ver az én tanyám, akár a tihanyi part... Nyihahahaha... Ugye Vilma?... Nyiha.

A konyhaajtón kilépett görnyedt felesége, s összecsapta a kezeit...

- Ugye Lajos mondtam, hogy baj lesz belőle. – Kéztördelve Óhádi Mátyáshoz alázatoskodott, őt ismerte legjobban. - Nem tökéletes ez az ember, Mátyás. Épeszű ilyet nem csinál... Istenem...

Az első szobából újra hallatszott a csikónyerítés, s a falak ércesen sokszorozták...

A hívatlan farsangolóknak megérett a sejtés...

Az elnök a párttitkárra nézett, Óhádi Szelesre, az öregasszony sírt, s Bucsa sógor egyre nyerített, vágózott tovább. Csak akkor hagyta abba, amikor Óhádi Mátyás belökte a konyhaajtót, s a többiek kíséretében a tisztaszoba felé indult. Tolakodva igyekezett megelőzni őket, s hol káromkodott, hol szíveskedett...

- Hideg van ott, halljátok. Gyertek a másik szobába... Bort hozok... Mik vagytok ti? Útonálló? Megírom Münnichnek, isten az atyám megírom... Biztosom volt tizenkilencben...

Az ajtó előtt egymásra máglázott zsákok álltak, s a réseken át lóvizelet jellegzetes bűze, trágyaszag terjengett a konyhába. Nyugtalan lábak dobogtak odabent...

Óhádi Mátyás dobálta, lökdöste a zsákokat, míg a kilincset meglátta, de akkor már jobbkezén lógott Bucsa.

- Judás vagy te nem ember – hörögte – Elárultad a Rigód, a falu legszebb kancáját, most meg engem. Az arcába köpött. – Ennyit ér a te emberséged!

A megtámadott bármire képes lett volna, csak túl legyen a farsangoláson. Egy karmozdulattal hátra vágta Bucsát, az ajtót inkább lökte, mint nyitotta, és elsőnek lépett a szobába. De bálványá is merevedett mindjárt...

Kétoldalt magasra vetett ágyak, az ajtó mögött szekrény, a falakon szentképek, családi fotográfiák, a mestergerendáról lámpa himbálózott alá, és kolytolva égett. Az ablakok befalazva. A kemence oldala berúgva.... S elöl a két ágy közé betolt nyárijászol mögött ott dobogott egy másodfű, csodaszép nóniuszcsoördör. Szépségét még fokozta a félhomály, melyben hátrafordított, nemes fejéből zöldesen szikráztak a szemei, nyaka ívben hajolt, s miközben orrlikai veszélyt szimatolva megnagyobbodtak, négy lába úgy járt – inkább táncolt – mint a mesebeli táltosoké. Aprókat horkant, mintha a gazdája hívná, s az, négykézláb átmászva a zsákokon szinte elébe bukott. Orrából csepegett a vér, vegyült a könnyeivel...

- Nem adlak Búvár! – Úgy nyüszített, mint a kutya a gazdája sírján.

- Odaadom a tanyámat, a feleségemet, a lelkem üdvösségét, a szemem világát, csak téged nem...

Zokogva ölelte a nyakát, s a nemes állat hízelkedve nyalta arcáról a könnyet. De a négy lába nem csitul azért. Időnként hátralesett sunyított, horkant, s úgy a kemencébe rúgott, hogy visszhangot vetett tőle a ház. Mintha már ő védte volna a gazdáját, aki letagadta, lopva etette, szakadó esőben jártatta, s megtartásáért dobaverte a józan eszét...

Óhádi Mátyás nézte, s felémelyedett benne minden tegnapi érzés, mely már hazajáró kísértetté változott. Ő csak ahhoz ragaszkodott, hogy hajtsa a Rigót, pedig az koronás kanca. Reggelente úgy köszönti nyerítve, szemrehányás az inkább. Aztán az eszéig is fellopakodott a tegnap. Könny szánkázott elő a szeméből, s ha a percben valaki Bucsa csikójának kötőfékjéért nyúl, nyilván ő is a vérző háborodott mellé kapaszkodik.

- Nem adlak Búvár – zokogta Bucsa sógor, de zokogott már a konyhában az öregasszony, a felserkent unoka is. – Én az övök vagyok. Egy szóra adtam a földet, nem hiányoztam egy napot se. Leszek kommunista inkább, de nem adlak! – Letérdelt, összetette kezeit, mint a templomban szokás, s úgy bókolt Óhádi, az elnök, a párttitkár, meg a kis agronómus elébe, ahogy talán az áldoztató rácshoz sem. – Ne vegyék el barátaim... Mátyás öcsém... István... Miklós... A kommunistákat is kinnal szüli az édesanyjuk... Kisöcsém... Ne vegyétek el...

- Ne! – Óhádi Mátyás összerezzen a saját hangjától, s előbb leszegte majd dacosan felvágta fejét...

Bálint István elnök a párttitkár szemeit kereste. Mit tegyünk? – beszélgettek a szemeik. Ezt nem tanították a pártiskolán... Megható, de a kihatása veszélyes lehet... Óhádi figyel... Bírónak kell lenni, bölcs Salamonnak... Nem számít az, hogy cseléd voltam, te inas, éppen ezért. Az osztály vizsgázik bennünk... A kommunista ember... De nehéz!...

A Vilma felnyerített az udvaron, a Búvár újra dobolni kezdett, és Bucsa sógor átölelte térdeit...

- Ne vegyétek el... - Úgy hullott alá a hangja, ahogy a szegett szárnyú fecskemadár...

A párttitkár Óháti Mátyásra intett a fejével, az elnök elértette, s rekedten szólította.

- Maga végrehajtó bizottsági tag, a község sorsának egyik intézője. Mit tenne a helyemben, Mátyás bátyám?

A felzaklatott középparasztnak a mellkasára bicsaklott a feje, s a tüdeje úgy sípolt, mint a törtsípú orgona, de nem szólt semmit. Értelmén felülkerekedett a felelősség.

S ekkor a kis agronómus, a majdnem gyerek megszólalt. A hangja reszketett, térdei citerázva léptek, mégis a középre törekedett.

- Én azt mondanám, hogy... Ugye a növendékapaállat-gondozás különleges... Egyedi takarmányozás... Mi lenne, ha itt... Lajos bácsinál? Ő ismeri, ő nevelte...- S szavai nyomatékjaképpen könyörgően körbe jártatta a tekintetét.

Óháti Mátyásba fokról fokra visszatért az önuralom. Amikor átvette a szót, már a régi volt, csak a szeme szegletében bujkált valami új, addig ismeretlen öröm. Karját a kicsi agronómuséba fűzte – akinek az apja mellette esett el a Donnál – de a szemei az elnök, meg a bognár-párttitkár szemeit keresték.

- Itt hagynám, István, Miklós komám... Gondozza, nevelje... Adnék takarmányt... Egységet a külön munkájáért... – Keserű mosoly görbítette a száját. – Persze nem a tisztaszobában, derékaljon, dunyhán, hanem az istállóban... A miénk lenne az azért...- Várt egy kicsikét a szóval, s mikor az elnök aprókat bólintott felé, indulata lelkesedéssé változott. – Jártassa már meg Lajos bátyám, látni szeretnénk napvilágnál is... Csak a boszorkányok rejtkeznek az éjszakába...

Bucsa sógor nem hitt a füleinek. Zaklatott agya nehezen dolgozta fel azt, amit hallott, csak a nézése elevenedett...

- Hozzád beszélnek, te balga! – rikácsolta a felesége. – Vezesd már, meddig legyen istálló a tiszta szobám?

A közsógor úgy oldozta a kötőfékszárát, mintha a kedvese rokolyáját bogozná. Az első lépésnél meg is tántorodott, de aztán úgy lépkedett, mint esküvőjéről a vőlegény.

- Utat! – kiáltotta. –Utat! – S a tornácról már ő is futott az ágaskodó csődör mellett. Az arcán ragyogott az alvadó vér, csillogott a könny, szemeiben fészkelten talált az öröm. – Táncolj Búvár, mutasd magad! – rikoltotta, majd mert a csődöröcsikó nyerítve üdvözölte az anyját, visszaesett régi szerepébe. – Nyihahahahaha, nyihahahahaha... – Szaladt, olykor csüngött a kötőféken, ha a fiatal, féktelen állat két lábra ágaskodott, de a vidámsága már a régi ruhájába öltözött, amikor odaszólt a tornácon álldogálóknak. – Ilyen farsangolók sem jártak még nálam... Megrikattatok...

A négy téeszvezető olyan fáradt volt, mintha egész nap búzászsákot cipelt volna. Az elnök hangja is...

- Szeles elvtárs, írd ki még máma egyhónapi takarmányt a Búvárnak...
Apaállatporciót... Mátyás bátyám havi tíz egységet írhat a gondozásért. – Odaköszönt a
vidám urában gyönyörködő öregasszonynak, s elsőnek lépett a ropogó hóba.

Görnyedve járt, a fejét is lehajtotta, csak akkor egyenesedett fel, amikor a balzsebébe
nyúlt, mely alatt a szívét, s benne a piros könyvét hordta...

Megjelent: Új Írás. 2. évf. 4. sz. 1962. április. p. 320-325.